

Wydział Pedagogiki i Psychologii  
Zakład Psychologii Ogólnej

KATARZYNA SIEDLECKA

*Dorota Turska. Dynamiki postawy twórczej a typ kształcenia szkolnego, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994, s. 147*

*Dorota Turska. Dynamics of a Creative Attitude in Relation to the Type of School Education, UMCS, Lublin 1994, s. 147*

Książka Doroty Turskiej jest rezultatem rzetelnych badań empirycznych nad problemem zmian w postawie twórczej uczniów wywołanych realizacją odmiennych programów nauczania. Należy podkreślić fakt, że jest to pierwsza tego rodzaju próba w polskiej psychologii badawczej. Rozległa wiedza wynikająca z zainteresowań naukowych, jak również znajomość realiów pracy szkoły (z racji pełnionej funkcji psychologa szkolnego) skłoniły autorkę do przypuszczenia, że trening edukacyjny wpływa specyficznym na rozwój postawy twórczej uczniów szkół o typie kształcenia: zawodowego, artystyczno-zawodowego i ogólnokształcącego. Co więcej, D. Turska zakłada, że zmiany w strukturze postawy twórczej korespondują ze zmianami w obszarze osobowości; ponadto wnioskuje, że polski system edukacyjny oddziałuje niespecyficznym zarówno na dynamikę postawy twórczej, jak i na rozwój osobowości.

Nowatorskie podejście do problemu oraz autorski charakter tez decydują o wyjątkowej wartości tej monografii. Niezwykle walory można przypisać części teoretycznej recenzowanej pracy. Rozległy obszar analizowanej wiedzy psychologicznej został umiejętnie podporządkowany zasadniczemu problemowi pracy i pozwolił na merytoryczne uzasadnienie tez. Nie bez znaczenia jest również to, iż w wyniku tak gruntownej analizy autorka przyczyniła się do uporządkowania wielu zagadnień z zakresu psychologii twórczości i psychodydaktyki kreatywności. Zważywszy na dużą swobodę i znaczną dowolność ujęć postawy twórczej w literaturze, zwróciłam szczególną uwagę na sposób interpretacji tego pojęcia w prezentowanej monografii. Otóż autorka przyjmuje na podstawie systemu

teoretycznego S. Popka (mieszczącego się w modelu interakcyjnym), że postawa twórcza to struktura określona przez sferę: poznawczą, charakterologiczną i działaniową (na marginesie warto podkreślić, że rezultaty badań empirycznych autorki potwierdzają trafność tej koncepcji). A zatem postawa twórcza jako wymiar osobowości podlega – jak pisze autorka – rozwojowi i kształtowaniu. Nawiązując do przyjętej koncepcji, autorka analizuje mechanizm wpływu środowiska zewnętrznego, które może bądź hamować, bądź stymulować rozwój podstawowych wymiarów postawy twórczej – a w konsekwencji również określonych cech osobowości. W związku z tym niezwykle interesująca jest, w moim przekonaniu, część rozważań teoretycznych poświęcona psychologicznej analizie środowiska szkolnego. Autorka bowiem – wiedząc o istniejących „trudnościach w ścisłej i nie upraszczającej kontroli zmiennych mieszczących się w psychologicznym pojęciu szkoły” (s. 22) – przekonująco uzasadnia tezę, że istotnym i rzeczywistym elementem środowiska szkolnego są programy nauczania. Te zaś – w ocenie autorki – są swego rodzaju „algorytmem, który ściśle określa zakres, kolejność i sposób realizacji treści” i z racji swojego charakteru skłania ucznia jedynie do opanowania pewnych informacji i umiejętności.

Godny podkreślenia jest fakt, że autorka w postępowaniu badawczym wzięła pod uwagę zróżnicowanie programów nauczania ze względu na typ szkoły (Technikum Geodezyjno-Drogowe, Liceum Ogólnokształcące, Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych) oraz ze względu na profil klasy w danej szkole. Dodatkowo każdy z programów nauczania w klasie o określonym profilu został oceniony pod względem kreatywności przez dziesięciu sędziów kompetentnych (w najwyższym stopniu kreatywny był program realizowany w jednej z klas Technikum Geodezyjno-Drogowego), co niewątpliwie poszerzyło możliwości interpretacji materiału empirycznego. W celu udowodnienia zmian w dynamice postawy twórczej i dynamice osobowości uczniów trzech typów szkół, autorka przeprowadziła badania z dwukrotnym pomiarem tych dwu zmiennych (wykorzystując ten sam zestaw narzędzi badawczych: KANH i 14-czynnikowy Test Osobowości Cattella. Warto dodać, że autorka podjęła szereg działań mających na celu kontrolowanie zmiennych ubocznych, takich jak: wiek, płeć i potrzeba aprobaty społecznej.

W rezultacie poprawnych metodologicznie badań uzyskano rzetelny i bogaty materiał empiryczny. Z jego analizy dość jasno wynika, że:

1. Trening artystyczny (wbrew powszechnemu mniemaniu) wpływa niekorzystnie na rozwój postawy twórczej, gdyż stymuluje jedynie motywację do podejmowania zadań twórczych i wzmacnia w efekcie przekonanie uczniów o własnych możliwościach twórczych – aczkolwiek wymaga jednocześnie konformistycznego pełnienia roli ucznia. W obrazie osobowości uczniów kształconych artystycznie szczególnego znaczenia nabiera dominatywność, odporność na zagrożenie, dojrzałość emocjonalna oraz ekstrawersja, co w połą-

czeniu z brakiem poznawczych możliwości realizacji zadań twórczych może być przyczyną poważnych problemów emocjonalnych i osobowościowych.

2. Oddziaływania dydaktyczne liceum ogólnokształcącego hamują rozwój kreatywnych wymiarów postawy twórczej, a w strukturze osobowości uczniów są przyczyną zmian destrukcyjnych o charakterze syndromu nerwicowego.

3. Stwierdzono charakterystyczne zmiany w obu analizowanych zmiennych w grupie uczniów kształconych technicznie, ponieważ w klasie o profilu „pomiarów geodezyjno-drogowe” niekreatywny charakter programu nauczania spowodował zmiany podobne jak w grupie uczniów liceum ogólnokształcącego. Natomiast w klasie „tereny zielone” realizacja zadań twórczych konsekwentnie stymulowała innowacyjny styl funkcjonowania zarówno w wymiarze poznawczym, jak i osobowościowym (rozwija i wzmacnia w strukturze osobowości takie cechy, jak: dominatywność, dojrzałość emocjonalna i niezależność).

Sformułowane przez autorkę wnioski, potwierdzając tezę o specyficzności treningu edukacyjnego, weryfikują zarazem na gruncie polskim Cattellowską koncepcję osobowości twórczej. Mogą również stanowić, jak sądzę, bogate źródło inspiracji dla wszelkich prób poznania specyficznego charakteru twórczości młodzieży w okresie adolescencji, w związku z czym posiadają również dużą wartość wyjaśniającą problem przyczyn rezygnacji dorastającej młodzieży z innowacyjnego stylu funkcjonowania.

Wspólną właściwością oddziaływań dydaktycznych szkoły (potwierdzoną rezultatami badań empirycznych) jest kreowanie modelu człowieka przeciętnego; konformisty rezygnującego z twórczego stylu funkcjonowania na rzecz biernej adaptacji – zarówno w wymiarze poznawczym, jak i osobowościowym. Innymi słowy – kształcenie szkolne nie dość, że nie rozwija u uczniów odtwórczych heurystycznej strategii działań (a u uczniów twórczych wręcz ją hamuje), to na domiar złego nie oferuje nic w zamian. Wbrew powszechnym poglądom szkoła nie stymuluje również strategii algorytmicznych. Ponadto uprzeciętnia wyraźne cechy osobowości uczniów kreatywnych. W efekcie tego rodzaju oddziaływań uczniowie twórczy i odtwórczy upodabniają się. Kształcony (a nie: kształcący się) uczeń ze względu na to, iż podlega ocenie, nie ma większych szans na rozwój i zaznaczenie swojej indywidualności i odrębności na terenie szkoły, przenosząc zachowania nonkonformistyczne na teren pozaszkolny. Konsekwencje psychologiczne tego swoistego dualizmu mogą być – jak mierniam – przyczyną wielu niekorzystnych społecznie zachowań.

W kontekście rzetelnych studiów empirycznych i teoretycznych autorka podejmuje refleksję nad skutkami psychologicznymi tego rodzaju kształcenia, mocno podkreślając, że polski system edukacyjny jest wyłącznie nastawiony na realizację programów nauczania. D. Turska określa także warunki (możliwe do stworzenia w szkole), które sprzyjają procesowi rozwoju i kształtowania potencjału twórczego uczniów.

Zważywszy na wszystkie zalety tej pracy, sędzę, że lektura książki może być pasjonująca i owocna, a na pewno może skłonić do głębszego zastanowienia te osoby, które z racji pełnionego zawodu mają kontakt z młodzieżą. Z tego względu książka ta powinna zostać wydana również w wersji spopularyzowanej; takiej aby z cennej jej treści mogło w pełni skorzystać szersze grono czytelników.

#### SUMMARY

In her book, Dorota Turska undertakes a problem which is not found in the Polish research psychology, namely the problem of an influence of a teaching program on the development of a creative style of functioning. On the basis of a thorough empirical study the author proves that educational training used towards the students of technical, artistic and grammar schools not only does not develop but it even inhibits the development of a creative approach. Besides, contrary to general belief, realization of the teaching programs does not stimulate the development of algorithmic strategies which condition the efficiency of solving problems of this kind.

The dynamics of a creative approach clearly corresponds to the specific changes in the personality structure of pupils. The Polish school of the close of the 1980's not only makes a young person's personality average but it also contributes to destructive changes in its structure.

1. B. Gawda: Proces analizy pisma.  
Processes of Handwriting Analysis.
2. G. E. Kwiatkowska: Symbol w procesie terapii.  
Symbol in the Therapeutic Process.
3. S. Popek: Psychofizjologiczny wpływ barw na zachowanie się człowieka. Postawy teoretyczne.  
Psychophysiological Effect of Colours in Man's Behaviour.
4. C. W. Domański, A. S. Danilak: Z badań nad preferencjami i symboliką barw.  
Concerning the Studies on Preference and Symbolism of Colours.
5. Z. Kazanowski: Możliwości odbioru kultury i sztuki przez osoby niepełnosprawne. Wprowadzenie do literatury przedmiotu.  
Possibilities of Receiving the Values of the World Culture and Art by the Disabled People. An Introduction to Literature.
6. D. Skowrońska: Osobowościowe uwarunkowanie reakcji młodzieży upośledzonej umysłowo w stopniu lekkim na sytuacje frustracyjne.  
Personality Conditions of the Reactions of the Youth with Mild Mental Retardation to Frustrating Situations.
7. D. Skowrońska: Zachowanie agresywne w sytuacjach frustracyjnych młodzieży upośledzonej umysłowo w stopniu lekkim.  
Aggressive Behaviours and Frustrating Situation of the Youth Mentally Retarded to a Mild Degree.
8. L. Kostańska: Poziom lęku dzieci 8- i 9-letnich mierzony kwestionariuszem ISCLD a ich cechy osobowości.  
Anxiety Level in 8-, 9-Year-Old Children Measured with ISCLD Questionnaire and Their Personality Traits.
9. J. M. Wolińska: Warunki wychowawcze i demograficzne kształtowania agresywności chłopców w wieku dorastania.  
Educational and Demographic Conditions in the Formation of Aggression in Adolescent Boys.
10. M. Łobocki: Altruizm jako problem pedagogiczny.  
Altruism as a Pedagogical Problem.

The Estonian Academy of Sciences and University of Tartu  
announce  
a new international journal of the humanities and social sciences

## TRAMES

and  
welcome contributions from any country and any scientific school.

“Trames” intends to accumulate the best scientific thought from or about the Eastern Europe and bring it to the reader in the West. The journal is prereviewed. The criteria for the acceptance of papers are the originality of ideas, weight of arguments and clarity of presentation. The editorial board will give its preference to papers with broader theoretical attitude and a possible interdisciplinary approach. Review articles featuring the great names or events in the history of the humanities and social sciences in the Eastern Europe, and book reviews covering recent books published in or about the region are also welcome. “Trames” is published quarterly, its language of presentation is English. Further information and the style sheet for authors can be obtained from the editorial board.

EDITOR:  
Martin Ehala (Tallinn)

EDITORIAL BOARD:

Jüri Allik (Tartu)	Arvo Krikmann (Tallinn)
Wolfgang Dreschler (Tartu)	Priit Raudkivi (Tallinn)
Priit Järve (Tallinn)	Jaana Ross (Tallinn)

ADDRESS: 7 Estonia Blv  
Academy of Sciences Publishers  
Tallinn EE 0100  
Estonia

Phone: + 372 (22) 454 156  
Fax: + 372 (2) 64 66 026  
E-mail: ehala@lin.tpu.ee

With all the good intentions, “Trames” aims for making the world broader to the scientists in the East as well as in the West.









Biblioteka Uniwersytetu  
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ  
w Lublinie

19356 | 8

1995  
CZASOPISMA

UMCS



WYDAWNICTWO

---

WYDAWNICTWO  
UNIWERSYTETU MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ  
Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin  
POLSKA

---